

vadou říšským soudem káratelnou, když by úřední rozhodnutí o reklamaci nebylo odůvodněno). Zvláštní zmínky zasluhuje náleze ze dne 15./10. 1907 č. 503 (č. sb. 1531), kde říšský soud (proti názoru soudu správního) nespokojuje se při zjišťování národnosti pouhým prohlášením účastníkovým, nýbrž pokládá za nutné zkoumati skutečnou národní příslušnost, zvláště když v reklamacích se uvádějí okolnosti mluvící proti tvrzené příslušnosti národní.

Některé nálezy svědčí o tom, jak se před říšský soud dostávají nároky zřejmě neodůvodněné. Uvádím náleze z 23./4. 1907 č. 148 (č. sb. 1500), kde říšský soud byl nucen žalobce poučovati o samozřejmé věci, že právo na volný projev mínění a legitimace k stížnosti v řízení správním jsou dvě zcela různé věci, a náleze z 19./4. 1907 č. 139 (č. sb. 1492) o tom, že rovnost před zákony neznamena právo na to, aby v různých případech se rozhodovalo stejně.

Několik nálezu týká se práva spolkového. Uvádím m. j. náleze ze dne 17./1. 1907 č. 511 (č. sb. 1471), dle něhož při posuzování přípustnosti spolku nerozhoduje pouze doslov stanov, nýbrž i okolnosti tvoření spolku provázející (na př. osoba hlavního proponenta), náleze ze dne 27./6. 1907 č. 326 (č. sb. 1510) o tom, že politickým je spolek, jenž se domáháti chce politických práv dosud neuznávaných, jako na př. volebního práva žen.

V nálezu ze dne 25./6. 1907 č. 321 (č. sb. 1505) trvá říšský soud při názoru, že nemůže měniti nebo rušiti nálezy disciplinární.

Proti pleissinárnímu nálezu soudu správního hájí soud říšský, že k podání stížnosti za obec na říšský soud je třeba usnesení obecního výboru, takže nestačí k tomu sám obecní starosta, srovn. náleze ze dne 17./4. 1907 č. 133 (č. sb. 1486).

Jen mimochodem podotýkám, že nemile se dotýká českého čtenáře, užívá-li říšský soud výrazu „tschechisch“ místo „böhmisch“ — viz m. j. na str. 6, 253 (na str. 166 se užívá obou výrazů promíseně).

Při některých nálezech je patrný nepoměr mezi vylíčením skutkové podstaty a důvody rozsudečnými, jejichž stručnost nedala by se stupňovati (viz na př. str. 187).

Konstatovati sluší sklon říšského soudu k „vyšší slušnosti“ v případech pochybných. Sem bych zařadil uvedené už nálezy o úrocích z prodlení, jakož i náleze ze dne 14./1. 1907 č. 1502 (č. sb. 1464), pokud jím bylo při právní situaci dosti pochybné vysloveno, že zemský fond musí platiti i za revaccinace. Charakteristická jsou slova říšského soudu: „Protože žalobci bylo úředně nařízeno provésti přeočkování a protože se nemůže od něho žádati, aby je vykonal bezplatně“ (str. 9 a 10). *Hoetzel.*

Paul Errera, avocat, professeur à l'Université de Bruxelles, *Traité de droit belge*, Paris, 1909, str. XII. + 821.

Spisovatel vykládá zde veřejné právo belgické, právo ústavní i správní. V krátkém úvodu vylíčen jest vznik státu belgického a děje se stručná zmínka o pramenech právních.

Ústava belgická, sbudovaná na zásadě svrchovanosti národa (princip demokratický), byla vypracována zvláštní ústavní komisí složenou téměř

výhradně z právníků a přijata jednohlasně Národním kongresem dne 7. února 1831. Pouze jméno budoucího krále zůstalo nevyplněno. Na ústavu tuto mají značný vliv ideje revoluce francouzské a zejména ústava francouzská z 3. září 1791. Z části, měrou již vzdálenější, působily zde i instituce anglické, obzvláště režim parlamentární a instituce habeas corpus. Nepřijala však ústava belgická z francouzské revoluce „přirozeného“ práva odporu proti utlačování, ovšem na druhé straně stanovila hranice moci výkonné: není možná jakákoli suspense ústavy, ať úplná, ať částečná, a rovněž jest vyloučen stav obležení. Změna ústavy nastati může jen revisí, jež jest ústavou přesně upravena.

Belgie skládá se z devíti provincií, jež jsou: Antverpy, Brabant, Flandry západní, Flandry východní, Henegavsko, Lutych, Limburg, Luxemburg, Namur. Jest tedy oproti Belgii prvotní zmenšena o Limburg hollandský a velkovévodství Luxemburské. Úplná práva politická přísluší jen těm, kdož jsou Belgičané rodem. Cizinci mohou býti naturalisováni. Tato naturalisace jest dvojí: velká, která poskytuje veškerá práva, jak občanská, tak i politická, a obyčejná, která neposkytuje práva volebního, aktivního i pasivního, do sborů zákonodárných a do rad provincialních, jinak však poskytuje veškerá práva státoobčanská, tedy i schopnost k veřejným úřadům, s vyloučením úřadu ministra. Státní občané mají ústavou zaručena práva (t. zv. práva základní), která spisovatel obšírně vykládá.

Belgie jest monarchií parlamentární. Veškerá moc ve státě spočívá v zásadě v národě, práva králova jsou vyměřena ústavou. Může tedy král činiti pouze to, co jemu dovoluje a přikazuje ústava a nikoli snad vše to, co ústava jemu nezakazuje. Nejdůležitějším a vlastně svrchovaným činitelem jest zde tedy parlament. Úřední terminologie belgická nezná však názvu: parlament neb sněm, nýbrž jen „obě komory“, t. j. sněmovnu poslaneckou a senát. V zásadě jsou si obě sněmovny postaveny úplně na roveň; ve skutečnosti však sněmovna poslanecká má převahu nad senátem. Tato převaha jeví se zejména v těchto směrech: zákony finanční a rekrutové musí býti odhlasovány nejprve sněmovnou poslaneckou, což jest výslovně stanoveno ústavou (čl. 27.). Tradice parlamentární přináší však s sebou, že vůbec vládní návrhy zákonů, které jsou politicky důležité, jsou předkládány nejprve sněmovně poslanecké k přijetí. Při zákonech finančních a rekrutových zůstává ovšem senátu vyhrazeno právo činiti dodatky. Přiváděti zodpovědnost ministerskou k platnosti dáním v obžalobu přísluší pouze sněmovně poslanecké; senátu právo to nepřísluší; obžalované ministry soudí kasační dvůr soudní. Dále přísluší výhradně sněmovně poslanecké právo jmenovati rady při účetním dvoře (čl. 116. ústavy). Naproti tomu navrhuje pouze senát králi rady při kasačním dvoru soudním. Poslanecká sněmovna může zasedati, aniž by současně zasedal senát, senát však nemůže zasedati v době, kdy nezasedá sněmovna poslanecká.

Jak poslanecká sněmovna, tak i senát jsou sbory volenými. Právo volební do obou komor jest upraveno stejným způsobem s tím toliko rozdílem, že k způsobilosti voliti do senátu vyžaduje se věk 30 roků, kdežto

do sněmovny poslanecké 25 let. Právo volební jest všeobecné, avšak plurální: vedle voličů s jedním hlasem jsou voliči se dvěma i se třemi hlasy. Právo volební jest obligatorní, a volí se dle systému poměrného zastoupení. Náležitosti pasivního práva volebního jsou pro sněmovnu poslaneckou: státní občanství získané rodem neb velikou naturalisací, způsobilost k právům občanským a politickým, dokonáný rok 25., bydliště v Belgii. Tytéž náležitosti se vyžadují pro senát s tím toliko rozdílem, že se vyžaduje dokonáný 40. rok věku a určitý census t. j. aby měl kdo pasivní právo volební do senátu, musí buď platiti ročně 1200 franků přímých daní živnostenskou daň v to čítajíc, anebo býti vlastníkem neb usufruktuářem nemovitostí, ležících v Belgii, jichž katastrální výnos činí nejméně 12.000 fr. Pro senátory t. zv. provinciální¹⁾ náležitostí censu se nevyhledává.

Trvání mandátu jest při sněmovně poslanecké 4 roky, při senátu 8 let. Ani sněmovna poslanecká, ani senát neobnovují se integrálně, nýbrž jen partiálně, a to vždy z polovice: při oné vystupuje každého druhého roku, při tomto každého čtvrtého roku polovice členů, kteráž se tedy doplňuje novými volbami. Počet poslanců jest stanoven tím způsobem, že na každých 40.000 obyvatelů připadá jeden poslanec; počet volených senátorů rovná se polovici počtu poslanců. Obě sněmovny mohou býti rozpuštěny. Ipso iure dochází k rozpuštění obou sněmoven, uprázdní-li se trůn neb jde-li o revisi ústavy. Vyloučeno jest rozpuštění sněmoven před jich definitivním ustavením.

Království belgické jest dědičné v mužském potomstvu krále Leopolda I. dle zásady prvorozenství s vyloučením potomstva ženského. V královské rodině belgické není rodinného statutu; osobní i majetkové poměry její řídí se obecným právem. Král jest zletilý 18. rokem svého věku; je-li král nezletilý, ustanoví obě sněmovny sloučené v jedno shromáždění, vladaře. Vladařství může příslušet vždy jen jediné osobě. Členové královské rodiny jsou však potud podrobeni přísnějším ustanovením, že dle ústavy každý člen smí uzavřít manželství jen se svolením krále resp. těch, kdož v daném čase jménem jeho práva králi příslušející vykonávají; v opačném případě pozbývá práva na nástupnictví.

Král nastupuje vládu, skládá přísahu na ústavu; dokud přísahy nesloží, vykonává práva králi příslušející rada ministerská, pod svou zodpovědností jménem národa. Král zastupuje národ, uzavírá smlouvy s cizími státy zpravuje o tom sněmovny, jakmile zájem a bezpečnost státu to dovolují. Smlouvy určitého obsahu musí však býti schváleny sněmovnami.

V oboru zákonodárném přísluší králi právo iniciativy, právě tak jako každé z obou sněmoven. On sankcionuje a prohlašuje zákony; veto jemu příslušející jest absolutní, vyšlo však z obyčeje; aspoň od r. 1831 není pří-

¹⁾ Senátoři tito jsou voleni radami provinciálními a to: v provinciích, které mají méně než 500.000 obyvatel, v počtu dvou, v provinciích mezi 500.000 do 1 milionu obyvatel, v počtu tří, v provinciích nad 1 milion obyvatel, v počtu čtyř.

padu, že by král byl odepřel sankci návrhům zákona usneseným sněmovnami. Králi přísluší moc výkonná, ovšem jen v rozsahu, jak ji vyměřuje a upravuje ústava. Každý úkon výkonné moci musí se tedy opírat o zákon. Tato základní zásada jest pojištěna dvojím způsobem: s hlediska politického institucí ministerské zodpovědnosti, s hlediska právního ustanovením, že tribunály nesmějí přihlížeti k nařízením, která se nesrovnávají se zákony. Jest tedy moc výkonná podřazena moci zákonodárné: král nemůže ani suspendovati zákony, ani od nich dispensovati (čl. 67. ústavy), Král volí si i propouští svobodně ministry jsa ústavou jen potud omezen, že ministrem se může státi jen ten, kdož jest Belgičan rodem neb obdržel velkou naturalisaci, a dále že ministrem se nemůže státi nijaký člen královské rodiny. Ve skutečnosti však přináší to režim parlamentární s sebou, že ministerstvo může býti vzato jen z většiny sněmovny poslanecké; musí býti tedy stejnorodé, a pro ministerstvo koaliční není místa. To však jest ústavní zvyklost a nikoli ustanovení nějakého zákona. Organizace ministerstev, jich počet a rozdělení agendy leží výhradně v rukách králových, pokud ovšem nejde o záležitost rázu finančního, což jest věcí rozpočtu. Ministři jsou zodpovědni sněmovnám. Avšak jen poslanecká sněmovna má právo dáti ministra v obžalobu; obžalovaného ministra soudí kasační dvůr soudní. Ústava slíbila zvláštní zákon na úpravu zodpovědnosti ministerské; zákon ten však dosud vydán nebyl, a jeho potřeba se také nikterak nepohřešuje. Vedle ministrů skutečných existují ještě ministři státní (ministres d'État); to jest pravidelně však jen hodnost čestná, leč že by takovýto ministr státní měl přikázán určitý obor, v kterémž případě jest postaven na roveň ministru skutečnému.

Moc soudcovská jest vykonávána neodvislými soudci. V každém kantonu jest jeden smírčí soudce (juge de paix) s jedním neb více zástupci. V každém soudním okrese jest sborový soud první instance; dále jsou tři soudy odvolací: v Bruselu, v Gandu (Gent) a v Lutychu; konečně kasační soud se sídlem v Bruselu. Smírčí soudce a soudce při sborových soudech první instance jmenuje král přímo. Presidenty a vicepresidenty sborových soudů první instance, jakož i soudce při soudech odvolacích jmenuje král ze dvou listin, obsahujících na každé místo po dvou kandidátech, z nichž jednu předkládá dotčený soud sborový, druhou rady provinciální. Tímž způsobem jmenuje král i soudce při soudě kasačním: jednu listinu podává senát, druhou kasační soud sám.

Druhá část spisu jedná o právu správním. Veřejná správa vykazuje v Belgii centralisaci, nikoli však přílišnou; jest tu současná dekoncentrace a decentralisace. Značnou samosprávou nadány jsou provincie a obec; jejich samospráva má své základy ve starých tradicích samosprávných, které nedovedly vymýtiti ani režim burgundský, ani panství španělské a rakouské, ani úporný centralisační system francouzský.

Každá provincie má svoji provinciální radu (conseil provincial) volenou přímo týměž voličským sborem, který volí senátory. Počet členů provinciální rady není ve všech provinciích stejný: nejnižší jest 44 (Limburk), nejvyšší 93 (západní Flandry). Mandát jejich trvá osm roků, avšak

rada provinciální se každého čtvrtého roku doplňuje s polovice členy novými. Podmínky volitelnosti jsou: indigenát, věk 25 let a bydliště v dotčené provincii. Místo, kde rada provinciální zasedá, jest hlavní město provincie, leč že by král z důvodů obzvláštních ji svolal jinam. Zasedání začíná ipso jure první středu měsíce července každého roku, jest zahajováno a uzavíráno guvernérem, trvá normálně čtrnáct dnů, ne však více než čtyři neděle. V obor působnosti provinciální rady spadají vlastní zájmy provinciální a delegací zákona i určité zájmy všeobecné. Rada provinciální zastupuje takto ústřední správu. Z rady provinciální volí se stálý výbor či deputace (deputation permanente), který jest jejím výkonným orgánem. Deputace tato volí se na čtyři roky a obnovuje se s polovice každého druhého roku; počet členů činí šest. Předsedou její jest guvernér. Obor její působnosti jest jednak správa provinciální, jednak správa všeobecná. V čele provincie jest guvernér jmenovaný králem; v jeho rukách jest exekutiva, pokud ovšem nepřísluší stálé deputaci. On jest zástupcem krále v provincii, nemá však tolik moci, kolik ve francouzských departementech prefekt.

Základní jednotkou místní samosprávy jest obec, jejíž samospráva jest základem politické decentralisace. Organizace obecní provedena jest naskrze dle jednotného vzoru. Každá obec volí si obecní radu (conseil communal); počet členů obecní rady kolísá mezi 7 a 31 dle počtu obyvatelstva. V obcích, které čítají aspoň 20.000 obyvatelů, obsahuje rada obecní nad to ještě čtyři radní, volené přímo těmi voliči obecními, kteří jsou současně voliči do rad průmyslových a pracovních (conseil de l'industrie et du travail). Takovíto radní slují radní náhradní (conseiller supplémentaire) a jsou voleni s polovice od voličů-dělníků, s polovice od voličů-majitelů závodů. V obcích, čítajících aspoň 70.000 obyvatelů, volí se osm náhradních radních.

Aktivní právo volební do obce jest totožné s aktivním právem volebním do senátu s tím toliko rozdílem, že stačí jednoduchá naturalisace; jest tedy třeba dokonání 30. roku věku, tříletého pobytu atd. I zde jest právo volební plurální, avšak každý vlastník nemovitého majetku, jehož katastrální výnos dosahuje nejméně 150 franků, má nad to ještě čtvrtý hlas. Jest tedy volební právo upraveno silně konservativně, což sluší děkovati straně klerikální, která nad to ještě prosadila zákon, kterým trvání mandátu obecního se prodloužilo ze 6 na 8 let. Náhradní radní jsou voleni na tutéž dobu jako radní obyčejní. Podmínky pasivního práva volebního jsou: indigenát, dokonání 25. let věku a bydliště v obci; v obcích, které mají méně než 700 obyvatelů, této poslední náležitosti se nevyhledává. Obecní rada nemůže býti vládou rozpuštěna.

V obor působnosti obecní rady spadá vše, co náleží k obecním zájmům, vedle toho pak i ty předměty, které jsou jí dány v úradu od nadřízené moci. V oboru místních zájmů jest obecní rada takřka sborem svrchovaným; ona také vydává obecní řády, pokud spadají ve vnitřní správu, a řády obecní policie, ovšem obojí řády tyto nesmí se přičítati ani zákonům, ani řádům správy všeobecné neb správy provinciální.

Obecní rada pojímá v sobě starostu (bourgmestre) a sbor konšelů (collège échevinal). Starosta jest vždy jmenován králem, pravidelně ze členů obecní rady, může však býti jmenován, ovšem za souhlasu permanentní deputace, i mimo radu z řady obecních voličů. Konšelé jsou voleni radou obecní z jejího středu (až do r. 1887 byli i konšelé jmenováni králem). Obce pod 20.000 obyvatelů mají dva konšely, nad tento počet čtyři; Brusel, Antverpy a Gent po pěti konšelích. Konšelé jsou voleni na 8 roků, avšak každý čtvrtý rok se s polovice obnovují. Sbor konšelů má určitou vymeřenou působnost a to jak v oboru zájmů místních, tak i zájmů všeobecných. Jest však přípustno, aby působnost sboru byla mezi starostu a jednotlivé konšely rozdělena dle jejich schopností.

Starosta má dvojí postavení; jest hlavou místního zastupitelstva, avšak zároveň představitelem ústřední vlády. V první vlastnosti jest vlastním a výhradním chefem místní policie, může však na svou zodpovědnost tuto funkci delegovati jednomu z konšelů. V druhé vlastnosti jest delegátem vlády, zástupcem královým v obci a jest pověřen prováděním zákonů, dále nařízení královských a provinciálních. V ruce jeho jest tedy vložena značná moc.

Nad obcemi vykonává vláda rozsáhlou kontrolu. Určité akty obecní správy jest vládě předložiti k schválení buď předběžnému (autorisation), buď dodatečnému (approbation), obojí udílí buď permanentní deputace, buď král, dle povahy věci. Permanentní deputace vystupuje zde však nikoli jako provinciální sbor samosprávný, nýbrž jako delegát vlády ústřední. Nadřízená moc může dále suspendovati určité akty místní správy obecní. Suspensi vyslovuje guvernér, rozhoduje však o ní permanentní deputace: guvernérovi však a obecní radě jest vyhrazeno odvolání ke králi. Konečně může král určité akty prostě zrušiti. Rovněž může vláda v určitých případech pověřiti správou obecní zvláštní vládní komisaře na místo orgánů místní správy.

V další kapitole probráno jest školství, kde zvláště jest zajímavo školství obecné, ježto v tomto bodu zápas jednotlivých stran politických dosáhl svého vrcholu. Zákonodárství o školství obecném vykazuje celkem trojí období. Prvotní zákon (z 23. září 1842) byl výsledek kompromisu mezi stranou katolickou a stranou liberální. Náboženství i mravouka byly závaznými předměty vyučovacími na školách obecných, a vyučování těchto dvou předmětů obstarávala si dotčená církev sama. Oficiální školství obecné mělo tedy ráz naskrze konfesijní, po výtce katolický. Po vítězství strany liberální vydán byl druhý zákon (z 1. července 1879), který zavedl neutrální školu obecnou. Zrušeno bylo právo dohledu a dozoru kněžstva, náboženství zmizelo ze závazného programu školského; mravouka však zůstala. Kněžstvo však zřizovalo značnými náklady vedle škol officialních školy svobodné, které samo vydržovalo, a ve kterých náboženství tvořilo jeden z hlavních předmětů vyučovacích. Tyto školy svobodné byly četněji navštěvovány než školy officialní. Všeobecné volby v r. 1884 přivodily rozhodné vítězství strany klerikální nad liberály, a výsledek toho byl nový zákon školský (z 20. září 1884), kterým nastal úplný návrat k zásadám zá-

kona z 23. září 1842. Náboženství i mravouka jsou tedy opět závaznými předměty vyučovacími na školách obecných.

Následují kapitoly: O temporalních kultů, o veřejné dobročinnosti, o fundacích, o správní policii, o organizaci obchodu a úvěru, o prostředcích komunikačních, o orbě, lesnictví a hornictví, o zákonodárství sociálním a o policii práv intelektuálních.

V dodatku se vykládá státní právo státu Konžského. Stát Kongo děkuje svoji existenci králi Leopoldu II. V r. 1876 založeno bylo v Bruselu Mezinárodní Sdružení Africké (l'Association internationale africaine), jehož výkonný výbor byl řízen králem. Tomuto Sdružení podařilo se uzavřítí celou řadu smluv s domorodými náčelníky, na základě kterých tito postoupili Sdružení svoje svrchovaná práva. Takovýmto způsobem stalo se Mezinárodní Sdružení Africké svrchovaným pánem v rozsáhlém území v porůčí řeky Kongo, a bylo v r. 1884, 1885 na konferenci berlínské uznáno za samostatný stát. Král belgický Leopold II. přijal titul suveréna státu Konžského. Dle čl. 62. belgické ústavy nesmí však král bez svolení obou sněmoven býti současně hlavou státu jiného. Při jednání o takovémto předmětu musí býti v každé sněmovně přítomno aspoň dvě třetiny členů, a svolení musí býti přijato dvoutřetinovou většinou přítomných. Jak sněmovna poslanecká (dne 28. dubna), tak i senát (dne 30. dubna 1885) daly žádané svolení. Král belgický jest tedy od r. 1885 suverénem státu konžského, a dochází takto k personální unii Belgie s Kongem.

Ústřední vláda státu Kongo jest v Bruselu. V čele jest státní sekretář, jemuž k ruce jsou dáni tři generální sekretáři: pro záležitosti zahraniční a justici, pro finance, pro záležitosti vnitřní. Ve skutečnosti však není již déle několika let státního sekretáře, a státní akty jsou podepisovány od jednoho z generálních sekretářů, neb ode všech. Sídlem vlády místní jest Boma. Hlavou vlády místní jest generální guvernér, jemuž k ruce může býti přidán generální viceguvernér vedle jiných vyšších funkcionářů. Území státní jest rozděleno na distrikty, v jichž čele stojí komisaři jmenovaní suverénem. Distrikty mohou býti opět rozděleny na zony. Moc soudcovskou vykonávají tribunály první instance počtem pěti s justicí ambulatorní a vedle nich tribunály teritoriální počtem devíti. V Bomě jest soud odvolací, soud nejvyšší má sídlo v Bruselu. Moc ozbrojená se rekrutuje z domorodců; důstojníci jsou běloši.

Stát Kongo jest monarchií absolutní, ve které všechna práva přísluší králi belgickému jako suverénu státu Konžského. Testamentem krále Leopolda II. z 2. srpna 1889 jest stát belgický ustanoven za dědice veškerých svrchovaných práv nad státem Konžským. Připojeny jsou: zákon o vládě nad státem konžským, smlouva postupní daná v Bruselu, dne 28. listopadu 1907 a akt dodatkový daný tamtéž dne 5. března 1908.

Posudek tohoto obšírného spisu nemůže vyzněti jinak než příznivě. Spis prozrazuje v každém směru bystrého ducha, sloh jest jasný, mluva přesná. Jak souditi lze, jest kniha v první řadě určena praktické potřebě; tím jest si vysvětliti, že všeobecná část takřka úplně chybí. Ze spisu však

vysvítá, že spisovatel jest patrným přívržencem klasické školy francouzské (Esmeinovy). Polemik ve spisu není: spisovatel vykládá ústavní a správní právo belgické zdržuje se jakékoli polemiky.

Boh. Baxa.

Právo správní.

Hoetzel Jiří, Dr.: „Strany v rakouském řízení správním, příspěvky k poznání správního processu“. Praha 1911, str. 231. (Knihovna Správního obzoru, sv. 3.)

Spisovatel roztrídil si látku na 6 oddílů: Úvod, Část I. Strany v rakouském zákonodárství. Část II. Pojem strany v rakousk. řízení správním, Část III. Seskupení stran v řízení správním. Část IV. Základy legitimace stran v řízení správním. Část V. Činnost stran v řízení správním. První část rozpadá se ve dva oddíly, z nichž první jedná o „starší době“, druhý pak o nyní „platném právním řádu“. Na základě četných pozitivních ustanovení — hlavně stavebních — dovozuje zde spisovatel, že i starší doba — absolutistická — zná pojem strany a vedlejších účastníků ve správním řízení. Část II. věnována jest jednak rozboru teorií pruské a rakouské o stranách (oddíl B), jednak rozboru pojmových znaků stran v řízení správním dle zákonodárství rakouského a judikatury správního dvora soudního (oddíly C a D). Rozbor cizích teorií jest úmyslně ponejvíce referující a informující (str. 46); kritika jejich vyplývá nepřimo z vlastního názoru autora na strany.

Autor praví, že dosavadní theorie stran nedovedla se sebe setřásti hlavně dvojího a to 1. jámno civilního processu, jehož pojem strany stal se směrodatným i pro řízení správní; 2. pojem stran dedukován od určitého způsobu řízení resp. od aprioristických představ o správě. Naproti tomu akcentuje spisovatel svoje ryze induktivní stanovisko tím, že „musíme naše právo bráti tak, jak jest“ (str. 74). Z oddílu C části II. plynou pak tyto závěry: Z osob vystupujících před úřady správními odlišují se patrně ti, kdož jsou na věci interessováni. Pro ně nebo proti nim mluví vydaný správní akt. Zákony vyjadřují to tím, že chtějí, aby určitým osobám akt ten byl intimován. Takto se naznačuje úzký vztah těchto osob k upravované záležitosti, jevící se prakticky v jejich právu stížním. Definice stran zní takto: „Strany jsou právní subjekty, jimž se právo nalézá. Mohou tudíž správní záležitost jich se týkající dostati před vyšší stolicí“ (str. 83). Co se týče názoru rak. správního dvora soudního na pojem stran (oddíl B), uvádí autor tyto skupiny případů: a) O záležitostech stran se mluví tam, kde není súčasně veřejný zájem. b) Záležitost stran je dána tehda, když správní úřad má jednati o právech nebo povinnostech účastníků (stran) ať už jde o práva resp. povinnosti strany k veřejné moci nebo o práva a povinnosti mezi stranami. c) K záležitostem stran připínají se různé důsledky processně právní. Především se předpokládá, že strany mají právo volně disponovati s právním poměrem, o který jde. d) Jen v záležitostech